

René Felix Lissens als literatuurhistoricus¹

Piet Couttenier, KU Leuven; Universiteit Antwerpen; lid van de KANTL

Samenvatting

De gelegenheidstoespraak belicht de betekenis van R.F. Lissens voor de Nederlandse literaire historiografie. Zijn uitgebreid literair-historische werk volgt de evoluties in het vakgebied, maar vertoont ook continuïteit. Lissens hanteert een humanistische visie op de literaire expressie en de esthetische ervaring. Een literair werk verbergt een historisch bepaalde levenshouding die niet exact te duiden is en literatuurgeschiedenis vormt een onderdeel van een brede nationale cultuurgeschiedenis. Die brede cultuurhistorische aanpak combineert Lissens met een precieze kennis van feiten en bronnen, een fijnzinnige lectuur van teksten en genuanceerde evaluatie. Dat resulteert in een synthese van filologische studie, analyse, interpretatie. Zijn bekende handboek *De Vlaamse letterkunde van 1780 tot heden* (1953¹) plaatst literaire feiten en teksten in het kader van de nationale cultuurgeschiedenis. Dit resulteert in een schets van een Vlaamse, apart van de Nederlandse, literatuurgeschiedenis die start met het eerste teken van een modern Vlaams nationaal volksbewustzijn in 1780. Opvallend is zijn interesse voor de zogenaamde West-Vlaamse school. Niet toevallig staan twee filologisch voorbeeldige edities van brieven van Albrecht Rodenbach en Guido Gezelle op zijn naam.

Abstract

The occasional speech discusses the place of R.F. Lissens in the field of the modern literary historiography of the Netherlands. His works follow the evident evolution of the discipline but show much continuity as well. He honours a humanistic point of view on esthetic creation and operates with a model which places literary works in a broad cultural history, in combination however with an accurate research of facts and a balanced judgement of texts. He aims at a synthesis of philological investigation, interpretation and evaluation

Correspondentie

Piet Couttenier
KANTL,
Koningstraat 18,
9000 Gent

Email

piet.couttenier@
uantwerpen.be

¹ Toespraak gehouden in de vergadering van de KANTL te Gent op 21 maart 2012 naar aanleiding van de honderdste verjaardag van René F. Lissens.

His well-known handbook *De Vlaamse letterkunde van 1780 tot heden* (1953¹) situates literary facts and figures in a national and cultural history of Flanders, distinguished from the Netherlands or Holland. He uses the first symptom of Flemish national consciousness in 1780 as the starting point. Lissens shows moreover a conspicuous interest in the literary school of West-Flanders. It was no accident that Lissens published exemplary editions of letters of two eminent representatives of this literary school, Albrecht Rodenbach and Guido Gezelle.

*Een honderdjarig man te zien, het is een wonder
dat zeldens voorevalt, ook onder
den zoelen hemel van ons vaderland;*

Het zijn woorden van Guido Gezelle die in 1882 een lofgedicht schreef voor een honderdjarige man, een ‘gewezen schoenmaker’ uit Ruddervoorde. Van honderdjarigen kijken we nu niet meer op, maar een man van honderd die tevens een mijlpaal is in de geschiedschrijving van de Vlaamse literatuur, dat komt wél zelden voor. Het is dan ook passend de honderdjarige René Felix Lissens te feliciteren en lovend toe te spreken, met speciale aandacht voor zijn betekenis als literatuurhistoricus op het gebied van de Nederlandse literatuur. Het is niet de bedoeling dat ik een totaalbeeld geef van Lissens’ omvangrijke werk (Lissens, 1983) of van zijn persoonlijkheid in de gedaante van professor, tijdschriftredacteur, vertaler, essayist, criticus, organisator, uitgever, cultuurbemiddelaar, adviseur of directeur van wetenschappelijke onderzoekscentra en verenigingen, enzovoort. Anderen hebben overigens al vóór mij veel van die facetten in het licht gesteld en aangetoond hoe de wetenschapper Lissens zich ook als Vlaams intellectueel cultureel engageerde om, in de geest van Vermeylen, Vlaanderen een volwaardige plaats in Europa te bezorgen (Aerts, 1959; Rens, 1982; Persyn, 1983; Brems, 2006).

Lissens, geboren te Leuven op 27 maart 1912, is in zijn lange leven inderdaad zeer bedrijvig geweest in het literaire, culturele en wetenschappelijke leven in Vlaanderen. Als student Germaanse filologie aan de katholieke universiteit van zijn geboortestad in de vroege jaren 1930 was hij al literair actief in het studententijdschrift *Ons Leven*. Hij richtte ook de faculteitsvereniging voor Leuvense germanisten *Germania* op. Hij promoveerde in 1933 op een dissertatie over het tijdschrift *Van Nu en Straks* in het licht van de Vlaamse cultuurgeschiedenis. Belangrijk is dat hij zich dank zij een reisbeurs aan enkele Europese universiteiten wetenschappelijk kon vervolmaken in de moderne, vooral vergelijkende literatuurstudie, en zich specialiseren in de Duitse literatuur. Wat

hij op dat domein zou presteren, laat ik hier ook buiten beschouwing. Gewapend met die kennis boog hij zich echter, in de lijn van zijn promotieonderzoek, op de geschiedenis van de Vlaamse literatuur en in 1934 – hij was toen 22! – publiceerde hij al (in een wetenschappelijke reeks onder leiding van Paul Sobry) een uitgebreide literair-historische studie over *Het impressionisme in de Vlaamse letterkunde*. Ik heb Lissens persoonlijk daar weinig over horen spreken en als hij er al over sprak, dan was het steeds in termen van een ‘jeugdzonde’. Toch is het interessant vast te stellen hoe hij daarin duidelijk een literaire periode – die van de zogenaamde Vlaamse Tachtigers die er niet in slaagden de breukfunctie van *Van Nu en Straks* te realiseren – vanuit een toen actuele wetenschappelijke methode onderzoekt. Volgens de inzichten van de *Geisgeschiede* peilt hij er naar de uniforme artistieke geest en de levenshouding van die periode die, naast de schilderkunst en de muziek, ook in de letterkunde tot uitdrukking zou komen. Van bij het begin beschouwt Lissens literatuurgeschiedenis als een onderdeel van een breed opgevatte cultuurgeschiedenis. Tegelijk spreekt uit die studie ook al een groot talent voor tekstanalyse en genuanceerde evaluatie. Er is hier al op gewezen: analyse, oordeel en synthese vormen bij Lissens een geheel. Toch staat dit vroege werk niet helemaal los van zijn later kritisch en wetenschappelijk werk. Dikwijls treffen we een streven aan om in een literair werk een omvattende sensibele of levenshouding te achterhalen, niet zelden verbonden met de geest van een tijd en de psychologie of de persoonlijkheid van de auteur. Om een voorbeeld aan te halen: in 1958 sprak Lissens te Antwerpen op een academische zitting een feestrede uit, ‘Conscience herdacht’ (Lissens, 1964, p. 115-127) en het is daarin opvallend hoe hij in die korte tekst probeert greep te krijgen op de ‘echte Conscience’ en die terugvindt in de omvattende levensfilosofie die alles tegelijk – met zijn eigen woorden – verlevendigt, vereenvoudigt en sublimeert, een ‘inzicht’, een ‘gevoelsgesteldheid’ en ‘gevoelsrijkdom’ van de auteur Conscience – als mens zelf een ‘ingoede gevoelsmens’ – die actueel, dus modern was in zijn tijd en waarmee hij zijn lezers, ook in vertaling, kon aangrijpen. De eenheidscheppende levenshouding, in het geval van Conscience het dominante individuele gevoel, is het verbindingselement tussen de cultuur van een tijd (de romantiek), de mens, de kunstenaar, het literaire oeuvre en de lezer. Het is die eenheid – een ‘volmaakt geheel’ – die kunstenaars groot en kunstwerken richtinggevend maakt. De rijke menselijke inhoud vormt de zekerste waarborg voor het voortbestaan van een literair werk.

In 1936 vertaalde Lissens de literair- en cultuurhistorische schets van Jules Persyn, *A glance at the soul of the Low Countries* (Persyn, 1936). In 1949

beproeft Lissens zelf een overzicht van de Vlaamse cultuurgeschiedenis ('het geestesleven') van 1798 tot 1940 in deel zes van de prestigieuze *Geschiedenis van Vlaanderen*, eigenlijk een huzarenstuk voor iemand van 37 jaar (Lissens, 1949). Hij hanteert daarin een cultuurnationaal model – het geestesleven van ons volk vanaf het einde van het Ancien Régime – om stromingen en figuren, kunst en literatuur, beschaving en politiek in een bevattelijke en heldere cultuurhistorische synthese te vatten. Typisch voor Lissens is wel dat hij zich niet laat verleiden door rigide of mystificerende nationale voorstellingen, maar binnen het kader van een nationale cultuurgeschiedenis een nauwkeurige kennis van bronnen en feiten etaleert. De persoonlijke opvattingen of evaluaties worden in toom gehouden of gerelativeerd. Zijn grote zin voor synthese behoedt hem anderzijds voor de valkuil van een positivistische overwaardering van de feiten. Dat levert een voor hem typische erudiete en genuanceerde benadering op van wat we nu de tekst en context van literatuur zouden noemen. Lissens ging op die weg door, met een bewerking van diezelfde materie in het tweede deel van het verzamelwerk *Vlaanderen door de Eeuwen heen* (waarvan hij samen met Max Lamberty hoofdredacteur was) (Lissens, 1952) en uiteindelijk in het ons allen bekende handboek *De Vlaamse letterkunde van 1780 tot heden*, waarvan de eerste druk in 1953 bij Elsevier verscheen (Lissens, 1953). Het 'Woord vooraf' begint veelzeggend met volgende vaststelling:

Hoe ongelofelijk het ook klinkt, sedert het verschijnen, in 1910, van de "Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde", door Th. Coopman en L. Scharpé [nota bene Lissens' leermeester], werd geen wetenschappelijk gefundeerd overzicht van de Vlaamse letterkunde in de moderne tijd meer gepubliceerd.

Het boek onderneemt inderdaad een poging om de evolutie van de moderne Vlaamse literatuur te beschrijven op basis van de beschikbare feitenkennis uit verspreid vooronderzoek en naar de eisen van de actuele opvattingen over de literaire historiografie. Zoals hij in het woord vooraf van een latere druk schrijft, streeft hij daarbij naar een evenwicht tussen analyse en synthese. Lieven Rens karakteriseerde niet toevallig het werk van Lissens bij zijn emeritaat in 1982 met de kernwoorden 'letter' en 'geest'. In 1959, bij de aanvaarding van Dr. Lissens in de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, kwalificeerde Prof. José Aerts het werk al als een literatuurgeschiedenis waarin 'feitenbeschrijving én interpretatie tot een evenwichtig geheel zijn versmolten' (Aerts, 1959, p. 141) en waarin het onvermijdelijk subjectieve element van de interpretatie en literaire smaak – een element waaraan Lissens overigens in zijn uitgebreid kritisch werk meer creatieve

vrijheid toelaat – gekoppeld is aan een geloof in de mogelijkheid om die op een hoger niveau een objectieverend en algemeen geldig gewicht te geven. Met een scherp inzicht weet Lissens ook glashelder te verwoorden dat het er voor een literatuurhistoricus op aan komt weet te hebben van de relativiteit van de eigen onderneming – ‘Iedere tijd heeft zijn eigen historisch verleden’ schrijft hij (Lissens, 1953, p. 5) – maar anderzijds ook de nodige durf en zin voor verantwoordelijkheid aan de dag te leggen om een poging te ondernemen ‘dit verleden aan de hand van de huidige feitenkennis voor onze tijd vast te leggen en te interpreteren’ (*Ibidem*) en aldus ook getuigenis af te leggen van hoe men op een bepaald moment naar de (i.c. literaire) geschiedenis kijkt. Lissens markeert de grenzen van die onderneming – het is ‘een altijd herbeginnen’ schrijft hij – maar signaleert ook de vooruitgang op het vlak van het literair-historische inzicht.

Opvallend is daarbij dat hij op basis van een visie op de Vlaamse cultuurgeschiedenis als geheel het belang van de Belgische onafhankelijkheid op beslissende wijze tot een minimum herleidt. In tegenstelling tot de oudere geschiedenissen van de Vlaamse letterkunde van Coopman en Scharpé, Vermeulen en Gijsen, waarvan de eerste druk respectievelijk in 1910, 1923 en 1940 verschenen, laat hij zijn overzicht niet meer in 1830 aanvangen omdat dit jaartal voor de interne geschiedenis van de Vlaamse literatuur en cultuur naar zijn zeggen ‘geen beslissende betekenis’ heeft (Lissens, 1953, p. 6). Hij noemt het een ‘kort hiaat in een reeds vroeger ingezette ontwikkeling’. Een besliste Lissens laat het nationale element in de ontwikkeling van de literatuur en geestesleven doorwegen: de doorbraak van de verlichtingsidealen koppelt hij aan de symptomatische manifestatie van de cultus van nationale waarden. Niet 1795 of 1788 (het jaartal van de bekende *Verhandeling* van J.B. Verlooy), maar wel 1780 noemt hij daarom een keerpunt naar de moderne tijd in Vlaanderen, met de *Oordeelkundige Verhandelingen* van Willem Verhoeven, de eerste exponent van de Vlaamse herleving. Niet voor niets zou Lissens aan de emancipatorische rol van Verhoeven in 1970-1971 (herzien in 1982) een aparte studie wijden. Het nationale bewustzijnsproces (‘de Vlaamse herleving’) beschouwt Lissens als uitgangspunt en motor van een nieuwe literatuur die een normenstelsel hanteert dat verschilt van de literatuur uit het voorgaande tijdperk. Dat intern criterium hanteert Lissens ook als uitgangspunt en verantwoording voor het schrijven van een geschiedenis van een aparte *Vlaamse* literatuur, die qua volksbewustzijn en nationaliteit van de Noord-Nederlandse literatuur fundamenteel verschilt en daarom ook te onderscheiden is, en die hij een aanvang laat nemen in 1780. In de latere

drukken van zijn handboek, vooral in de derde en vierde druk van 1959 en 1967, zou hij de nodige retouches, correcties en aanvullingen aanbrengen, maar dit basisinzicht en uitgangspunt in stand houden. We vinden die ook terug in de talrijke bondige overzichten van de Zuid-Nederlandse literatuur, of facetten ervan, zoals de Vlaamse roman en de katholieke letteren, die Lissens in tijdschriften, verzamelwerken en encyclopedieën, ook in het buitenland, schreef. Belangrijk gevolg van dit standpunt is intussen dat Lissens in zijn geschiedenis van de moderne Vlaamse literatuur ook het einde van de Oostenrijkse tijd, de Franse Tijd en de periode van het Verenigd Koninkrijk behandelt, tijdvakken die hij verbindt met de stromingen van de pre-romantiek en de romantiek en verkent met oog voor de diverse aspecten van het literaire leven, zoals literaire genres, invloeden, instituties en afzonderlijke auteurs. Hiermee heeft Lissens voor het eerst binnen een geschiedenis van de moderne Zuid-Nederlandse en als Vlaams betitelde literatuur aandacht gevraagd voor een verwaarloosde periode en voor verder onderzoek opgesteld. Ik herinner eraan dat René Lissens zelf nog een deel van dat onderzoek heeft gedaan. Zijn bij mijn weten laatste grote studie is een grondige lectuur van de periodiek *Le Spectateur Belge* (1815-1824) waarvan de Brugse priester Leo de Foere hoofdredacteur was. Het ‘wetenschappelijk essay’ (Lissens, 2000, p. XII) is een combinatie van verhaal en analyse waarin Lissens nog eens een zeer nauwgezette rapportering van een leeservaring combineert met een verhelderende verkenning van een historische context.

Het doorslaggevend cultureel element in de literaire geschiedschrijving – de etappes in het geestesleven van een volk bepalen ook het ritme van de literaire ontwikkeling – en een brede humanistische visie op de literaire expressie en de esthetische beleving leidden bij Lissens ook tot een opvallende interesse voor de zogenaamde West-Vlaamse school. In zijn handboek wijdt hij er een apart hoofdstuk aan: ‘De Westvlaamse bloei van Gezelle tot Rodenbach’. De belangrijke en invloedrijke rol die Lissens als wetenschappelijk tekstediteur speelde, situeert zich eveneens, en opvallend genoeg, binnen dat domein, met twee voorbeeldige brievenedities die een brede periode van editieactiviteit omsluiten: *De Brieven van Albrecht Rodenbach* uit 1942 en de editie van de verzameling brieven van Guido Gezelle uit het toenmalige Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven – nu het Letterenhuis – te Antwerpen in 1970. Overigens is het een bekende stelregel van Lissens dat literaire interpretatie en synthese enkel kan gebeuren na kennis van de realia en streng filologische studie van de bronnen, waarbij volledigheid én precisie moet worden nagestreefd, een verre echo van een positivistische benadering

van het literaire fenomeen. Dat neemt niet weg dat hij daarom zijn voorliefde en bewondering voor bepaalde esthetisch gave teksten, grote auteurs of bewegingen niet onder stoelen of banken steekt, en daartoe behoort ook de lijn die van Gezelle, Verriest en Rodenbach loopt tot Streuvels, Verschaeve, De Laey en De Clercq. Lissens is niet alleen de lucide observator; getuige een tekst over ‘Westvlaamse koppen’ in het door Lissens – naar de woorden van Frank Baur – ‘oordeelkundig’ samengestelde nummer van de *Berichten* van het Vlaams Economisch Verbond over *De Vlaamse literatuur sedert Gezelle* van augustus 1950. Lissens blijkt gefascineerd door het fenomeen van de West-Vlaamse herleving. Hij staat er stil bij het merkwaardige feit dat ondanks of dank zij de geïsoleerde positie van West-Vlaanderen ten opzichte van de maatschappelijke, politieke en culturele ontwikkelingen in de natiestaat België en de subnatie Vlaanderen tijdens de negentiende eeuw, in de achtergebleven regio toch een geestelijk herstel kon ontstaan. Die herleving steeg boven het lokale uit, nam een algemeen-menselijke dimensie aan en ontdekte naar zijn zeggen, vóór de vernieuwing van *Van Nu en Straks* de idee dat men Vlaming moet zijn om Europeër te worden. Basis hiervoor is het feit dat de streek, met haar cultus van de persoonlijkheid en haar zin voor grootheid, een kern van de Vlaamse etnische eigenheid behield, een bron van oorspronkelijke organische krachten die, metaforisch verbeeld als ‘Vlaamse sappen’ die als het ware uit de ‘teelgrond’ opstijgen, een wonderbaarlijk vernieuwingsproces konden genereren (Lissens, 1950, p. 14-15). De pionier Gezelle bracht die beweging op gang omdat hij een ‘totaal origineel én tot volmaaktheid gegroeid fenomeen is’, een ‘veelheid-in-eenheid’ die benaderd en gewaardeerd kan worden, maar nooit volledig verklaard. Het is een idee die ook terug te vinden is in het synthetische opstel dat Lissens in 1980 schreef ter inleiding op het achtdelige *Verzameld dichtwerk* (1980-1991) van Guido Gezelle dat in het door hem opgerichte Centrum voor Gezellestudie te Antwerpen tot stand kwam. Ik lees daarin:

Tot het raadsel van het ongevraagd bestaan van Gezelle behoort voor wie hem in zijn vers ontmoeten wil, de vervlechting van leven en dichterschap in menigvuldige, onontwarbare draden. Het is een illusie te menen dat men dat leven, dat dichterschap en de vervlechting van beide kan verklaren. Men kan met aandacht luisteren naar de soms voor kortere of langere duur afzwakkende maar nooit gestilde taaldynamiek van harmonieën en disharmonieën, of men kan wetenschappelijke methoden inschakelen en proberen te onderscheiden wat niet te onderscheiden is om te meten wat niet te meten is. Alles is zo in alles bij Gezelle dat elke

karakteristiek over de andere heen geschreven zou moeten worden om iets van de simultaneïteit, die hechte eenheid is, tot zijn recht te laten komen. Tenzij men op de volgende bladzijde nuancerend kan corrigeren wat men op de vorige heeft geschreven met dezelfde vanzelfsprekendheid waarmee de dichter, eerst verbaasd over het feit van zijn eigen bestaan, niet vreest het voor altijd weer af te staan, als hij God maar trouw mag blijven. (Lissens, 1982, p. 30).

Het is een basisopvatting over literatuurbeschouwing die dikwijls in het literair-historische werk van Lissens is terug te vinden. ‘De letteren gaan door, maar de weg die zij straks opgaat is onnaspeurbaar’, lees ik in een tekst van hem uit 1955 (‘Balans en bezinning. Vijfentwintig jaar Vlaamse letteren, 1928-1953’ Lissens, 1964, p. 13). In de tekst over Gezelle uit 1980 treffen we dezelfde idee aan. Het verloop van de literatuur is onvoorspelbaar en de vervlechting van literatuur en leven is raadselachtig. De literaire tekst spreekt immers onvermijdelijk de volledige mens aan. Die dwingt de literatuurbeschouwer tot een ontmoeting en dialoog met de tekst en de auteur waarbij zowel het intellect als het gevoelsleven, het bewustzijn en het onderbewustzijn worden aangesproken. Die confrontatie – we herinneren eraan dat Lissens een bundel essays, kritieken en overzichten in 1964 bundelde onder de titel *Confrontaties* – leidt bij de criticus tot een creatieve ordening van de leeservaring. De literatuurwetenschapper en literatuurhistoricus verschillen daarvan, maar niet fundamenteel. Hun verslag beoogt wel meer objectiviteit, maar blijft ook subjectief en voorlopig. Van zodra de literatuurhistoricus begint te lezen – wat zijn allereerste werk is – wordt essentieel en definitief zijn hele persoonlijkheid ingeschakeld. Ik ontleen die formuleringen aan de bekende rede die René Lissens in 1958 uitsprak over de figuur en het literair-historische werk en de figuur van Jozef Van Mierlo, een heldere, methodologisch sterk onderbouwde en kritische doorlichting van een Vlaams én uitgesproken militant katholieke literatuurhistoricus, kritisch, zeker in het licht van het nog niet gesecculariseerde Vlaanderen van 1958. De reflectie eindigt in een persoonlijke bezinning over de uitgangspunten van de literair-historische vakbeoefening (Lissens, 1959, p. 162-166). Een literatuurhistoricus werkt niet alleen met cijfers en tabellen, al zijn die nog zo nuttig. Lissens’ encyclopedische kennis is overigens legendarisch. De literatuurgeschiedenis is voor hem echter geen spoorboekje, in 1958 blijkbaar nog een toonbeeld van exactheid en stiptheid. Het is een kwestie van inzicht en het belichten van de stof vanuit verschillende invalshoeken en dus met verschillende methoden. In een bespreking van de vijfde druk van het *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse*

letterkunde van Gerard Knuvelde in de DWB van 1974 stelt hij laconiek dat hij de literatuurgeschiedenis niet bij de bètawetenschappen onderbrengt en dat zij uiteraard niet exact kán zijn van het ogenblik dat zij eenmaal het veld van de realia verlaat, wat zeg ik, moet verlaten. Vanaf dan is een veelheid van uiteenlopende meningen evident. Lissens voegt er daarbij fijntjes maar uitdrukkelijk aan toe dat Knuvelde ‘niet zelden een eigen mening te kennen geeft’ (Lissens, 1974, p. 766), in feite een galante terechtwijzing. In zijn hulde aan zijn voorganger in de Academie wees Hugo Brems er al op: in vergelijking met Knuvelde springt Lissens in zijn handboek opvallend voorzichtig om met persoonlijke evaluaties (Brems, 2006). Achter die zin voor nuance steekt een visie op literatuur. Net zoals het menselijke bestaan zelf dat zijn mysterie nooit prijsgeeft, valt ook literatuur niet eenduidig en definitief te ontcijferen. Elke zijde heeft een keerzijde. Tussen de regels van het aangehaalde citaat over Gezelle leest men overigens een sceptische houding tegenover de sterk theoretisch en structuralistisch georiënteerde literatuurwetenschap die in intellectuele en academische milieus in de jaren 1960 en 1970 ook in Vlaanderen opgang maakte en die Lissens te veel deed denken aan de aspiraties en de verwachtingen van de exacte wetenschappen. Ook die mening stak Lissens niet onder stoelen of banken, zij het dat hij zich daarbij niet al te defensief opstelde. Hij kon ook waardering opbrengen voor literatuurbenaderingen die de vertrouwde paden verlieten. Ik denk daarbij spontaan aan de raad en de steun die hij verleende aan Christine D’haen, die in het woord vooraf van haar bundel studies van de handschriften van Guido Gezelle, *Het schrijverke*, door deze Academie uitgegeven in 1997, getuigt dat hij ‘de eerste was om te begrijpen wat ik wilde’ en die haar in de vroege jaren 1980 ook, tegen raadgevers in, ruim plaats gunde in het gespecialiseerde Gezelle-tijdschrift *Gezelliana*. Uiteindelijk bleef hij ook in deze methodestrijd trouw aan een al veel langer beleden kunstvisie en een daarmee samenhangende humanistische levensopvatting. In de feestrede die René F. Lissens uitsprak bij de eeuwefeestviering van onze Academie te Gent op 15 oktober 1986, formuleerde hij dat nog eens als volgt:

Wij menen dat de technische mens niet tegenover en niet boven of onder de geestelijke mens gesteld dient te worden. De mens is één, hoewel menigvuldig, in zijn kunnen en zijn falen, en in zijn lot. Ook in zijn geheim. (Lissens, 1988, p. 117)

De mens rapporteert met de taal ‘op velerlei wijze over zijn dialoog niet alleen met de materie maar ook met zich zelf en de anderen.’ De kunstenaar, als ‘schepper van een werkelijkheid-in-woorden’ brengt ‘zijn hachelijk en schoon

geheim telkens weer in het geding.’ Aan taal- en literatuurbeschouwers de taak om die praktijken te decoderen. Die brede opvatting over de verhouding tussen mens, leven, cultuur, taal en literatuur vormt uiteindelijk de grondslag van het uitgebreide en baanbrekende werk van de literatuurhistoricus René F. Lissens. Om het nog eens met de woorden van de door hem zo bewonderde Gezelle te zeggen: ‘Het is een wonder dat zeldens voorenvult.’

Literatuurlijst

- Aerts, J.** (1959). ‘Het werk van Dr. R.F. Lissens.’ *Verslagen en Mededelingen KANTL*, 1959/1-2: 136-148.
- Brems, H.** (2006). ‘Huldeadres aan René F. Lissens.’ *Jaarboek KANTL*, 2006: 148-153.
- Lissens, J.P.** (1983). *Bibliografie van R.F. Lissens*. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- Lissens, R.F.** (1934). *Het impressionisme in de Vlaamsche letterkunde*. De Wetenschappelijke Bibliotheek. Mechelen/Amsterdam: Het Kompas/De Spieghel.
- Lissens, R.F.** (1949). ‘Boek V. Het geestesleven.’ In *Geschiedenis van Vlaanderen*. Deel 6. Vlaanderen van het einde van de XVIIIe tot het begin van de XXe eeuw. Brussel: Standaard-Boekhandel, p. 333-392.
- Lissens, R.F.** (1950). ‘Westvlaamse Koppen.’ In R.F. Lissens (red.), *De Vlaamse literatuur sedert Gezelle*. Antwerpen: Vlaams Economisch Verbond.
- Lissens, R.F.** (1952). ‘De letterkunde sedert 1750.’ In M. Lamberty & R.F. Lissens (red.), *Vlaanderen door de eeuwen heen*. Brussel/Amsterdam: Elsevier, p. 127-162.
- Lissens, R.F.** (1953). *De Vlaamse letterkunde van 1780 tot heden*. Amsterdam/Brussel.
- Lissens, R.F.** (1959). ‘Jozef van Mierlo en de literatuurgeschiedenis.’ *Verslagen en Mededelingen KANTL*, 1959/1-2: 149-166.
- Lissens, R.F.** (1964). *Confrontaties*. Vlaamse pockets 150. Hasselt: Heidelberg.
- Lissens, R.F.** (1974). ‘De nieuwe Knuvelde.’ *Dietsche Warande & Belfort* 119/10: 764-776.
- Lissens, R.F.** (1988). ‘Feestrede.’ In *Gedenkboek van de Eeuwfeestviering 1886-1986*. Gent: KANTL, p. 113-117.
- Lissens, R.F.** (2000). *Een lectruur van Le Spectateur Belge (1815-1823) van Leo de Foere. Traditionalisme in actie*. Gent: KANTL.
- Persyn, J.** (1936). *Over de ziel der Lage Landen. Vertaald uit het Engelsch, ingeleid en van aantekeningen voorzien door R.F. Lissens*. [Antwerpen: Persyncomité].
- Persyn, J.** (1983). ‘Feestrede.’ In *Een feestelijke groet aan Prof. R.F. Lissens ter gelegenheid van zijn emeritaat 4.12.1982*. Maldegem: Drukkerij Standaert-Verbeke, p.6-11.
- Rens, L.** (1982). ‘Wil en welwillendheid. Een blik op het leven van R.F. Lissens.’ In R.F. Lissens, *Letter en geest. Opstellen over Nederlandse letterkunde*. Antwerpen: De Nederlandsche Boekhandel, p. 13-24.